

Григорій
ЕПІК
„РОМЕНОВА
АБЕТКА“
з Соловків

Для молодшого та середнього
шкільного віку

Упорядкування та передмова
Сергія Гальченка

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1993

Основу цієї незвичайної книжки склала абетка, яку в соловецьких таборах придумав і намалював для свого маленького сина відомий український письменник Григорій Епик, безвинно розстріляний у 1937 році. Розповідь про трагічну долю родини письменника, рядки його листів постають вражаючим уроком добра і зла, вірності й любові.

Художнє оформлення
Івана Гаврилюка

Редактор М. М. Ілляш

Е 4803640201—054 БЗ—37—16.92.
206—93

ISBN 5-301-01590-7

© Сергій Гальченко, упорядкування та передмова, 1993
© Іван Гаврилюк, художнє оформлення, 1993

НАС НА ЗЕМЛІ ТРОЄ

Дорогий друже!

У твоїх руках, можливо, єдине у світі такого роду видання — соловецька абетка українського письменника Григорія Епіка (1901—1937). Соловецька — від назви сумнозвісного на цілий світ острова у Білому морі. На цьому острові ще на початку XV ст. було збудовано монастир-фортецю, де не тільки молилися Богу, а й відбували заслання люди, що не корилися офіційній владі — царям та іншим тиранам. Там покоїться прах останнього кошового Запорозької Січі Петра Калнишевського, який відбув у нелюдських умовах двадцятип'ятилітнє ув'язнення, але не скорився духом. Там же знайшли вічний спочинок і численні жертви сталінського терору.

У 1922 р. на Соловках було організовано концтабір особливого призначення, через який пройшли десятки тисяч безпідставно репресованих людей — письменників, діячів науки, культури, церкви, яких звинувачували переважно у вигаданій контрреволюційній діяльності. Соловки були невеличким острівцем у гігантському архіпелазі ГУЛАГ, до якого входили Ухтпечлаг, Бамлаг, Колима... А ще були у Баренцовому морі острови Колгуєв і Вайгач, звідки ніхто і ніколи не повертався, та ще багато-багато островів, заселених в'язнями. Із тих островів повтікали навіть дикі звірі. А в безмежні простори крижаного океану виходили баржі, переповнені в'язнями, щоб повернутися порожніми...

5 грудня 1934 року в помешканні № 7 харківського кооперативного будинку «Слово» в присутності керуючого будинком Литвиненка П. К. і письменника Копиленка О. І. відбувся трус, в результаті якого оперуповноваженим обласного управління НКВС Лук'яновим було заарештовано відомого прозаїка Григорія Даниловича Епіка, а також конфісковано так звану «антирадянську літературу і літературу з передмовами українських націоналістів». Як видно з копії протоколу тусу, то були тодішні журнали «Критика», «Життя й революція», «Нова генерація», видання творів І. Франка, В. Винниченка, М. Куліша, книги «Нариси історії України», «Коротка історія КП/б/У» та інші видання.

Цей арешт не став великою несподіванкою для Г. Епіка, бо на той час вже було репресовано багатьох українських письменників.

У Києві, в підвалах колишнього Інституту шляхетних панянок (згодом — Жовтневий палац культури), були катівні народного комісаріату внутрішніх справ України. Сюди у грудні 1934 р. привезли заарештованих у Харкові Григорія Епіка і драматурга Миколу Куліша. Тут же 13—15 грудня того ж року були розстріляні відомі письменники Іван і Тарас Крушельницькі, Григорій Косинка, Кость Буревій, Олекса Влизько, Дмитро Фальківський. А в березні 1935 р. там же відбувся ганебний судовий процес над письменниками Євгеном Плужником, Валер'яном Підмогильним, Валер'яном Поліщуком,

Мирославом Ірчаном, Василем Вражливим, Григорієм Майфетом, Олександром Ковінькою. І кожного з них при цілковитій відсутності злочину чекав найжорстокіший вирок — багаторічне ув'язнення чи розстріл.

В страшних катівнях НКВС на тодішній вулиці Інститутській кілька місяців перебував і Г. Епик. Обставини слідства, очевидно, ніколи й нікому не пощастить з'ясувати. Можна лише здогадуватися, вигадували слідчі за погодженням, звичайно, з вищими «інстанціями».

Г. Епик мусив стати подвійною жертвою: не витримавши, очевидно, натиску слідчого, він написав нібито «покаянного» листа, який став по суті обвинуваченням не лише проти нього. Товариш Г. Епіка тих років професор Григорій Костюк із США, який і сам пробув п'ять років у таборах Ухтпечлагу, згадує в своїх споминах «Зустрічі і прощання» (1987): «Вліті 1935 року я прочитав у пресі промову П. Постишева на пленумі Правління Спілки радянських письменників України. У цій доповіді Постишев цитував зізнання Ялового, Куліша, Влизька й уривок з листа Епіка до голови ГПУ Балицького. У цьому листі мій друг нібито писав, що він та його однокласці, готуючи терористичні акції, одночасно запевняли партію в своїй відданості, лояльності й чесності. Ця, мовляв, прихована їхня діяльність протягом довгих років була гірша й небезпечніша за бандитські акції розбійників на великому шляху. За це їх (в тому числі і його) варто стріляти, «як скажених псів».

Це було щось більше, ніж несамовитість. Для мене було ясно, що це абсолютна брехня, самонак-леп, смертний самовирок. Але як це могло статися? Як до цього міг дійти такий чесний, розсудливий, з твердим характером і політичним глуздом Григорій Епик?! Це, без сумніву, був самогубний крок на межі крайнього розпачу і божевілля».

Для дружини Г. Епіка артистки Віри Мусіївни Омельченко і її півторарічного сина Ромена арешт чоловіка і батька став початком родинної трагедії. За арештом, як правило, йшли інші каральні акції щодо членів родини репресованого: конфіскація майна, виселення з квартири, позбавлення права жити на території України, а також у великих містах. Всюди на них дивилися, як на потенційних «ворогів народу». Віру Мусіївну в якійсь мірі прихистило те, що вона залишалася на своєму дівочому прізвищі і одразу ж після арешту чоловіка, якого з Харкова повезли до Києва у палац жаків і смерті, теж поїхала до столиці, де й жила по суті на нелегальному становищі. Те, що вона не носила прізвища свого чоловіка, дало їй можливість працювати чтицею у філармонії та викладати мистецтво ху-дожного слова у Київському театральному інституті. Але й ці обставини не врятували родину від нещастя: знайшлися «доброзичливі», які публічно оголосили, що вона є дружиною «ворога народу».

Можна собі уявити, як жилося їй за таких умов, що чекало її сина. Про дітей репресованих, про їхні поламани долі можна написати не одну велику і сумну книгу. У них було вкрадено дитинство, вкрадено майбутнє.

Усі листи Епіка пронизані зачаєною тривогою про малого Ромена, чи не в кожному звучить заклик до дружини берегти сина, ніколи не полишати самого, пам'ятати, що «нас на Землі троє». І вона ви-стояла в найтяжчі роки. А одразу по війні сталося найстрашніше: втопився у Дніпрі за досить дивних і загадкових обставин хлопчик Ромен... Збулося давнє передчуття батька: того трагічного дня Віра Мусіївна була у відражденні, а Ромен пішов до річки разом із родичами матері і, ледь ступивши у воду, зник у дніпрових хвилях...

Із середини грудня 1934 р., коли Г. Епик опинився в Києві у слідчій камері НКВС, і кінчаючи 3 ли-стопада 1937 р., коли було відправлено останню звістку-телеграму із Соловків, Віра Мусіївна і Ромен одержали багато листів. Їх могло бути значно більше, але листування ув'язнених обмежувалося.

Г. Епик розлучився з сином, коли тому не було ще й двох років. Батько не міг допустити того, щоб син забувся про нього, якою б довготривалою не була їхня розлука. А тому в листах до дружини, яку він ніжно називав Ксяєю, він звертався і до Ромена. Знаючи, що хлопчик ще не вміє читати, він над-силає йому малюнки, пише віршовані послання, казки. 12—15 січня 1935 р. у слідчому ізоляторі НКВС Г. Епик написав казочку «Топя-Топунча і валянці-стрибунці», яку зумів передати разом із листом від 16 січня того ж року.

Г. Епик сам був обділений на батьківську ласку й підтримку (його батька було заарештовано 1907 року), зазнав багатьох злигоднів і поневірянь, перш ніж у 15-річному віці почав заробляти собі на прожиття. Тому так важко і болісно йому було уявити безбатьківство власного сина. У листах з ув'язнення він бачив той єдиний рятівний місточок, який міг поєднати батькове і синове серця.

Батьківська любов спонукала Г. Епіка до творчості для сина, допомагала йому інтуїтивно відшу-кати найбільш дохідливу для дитячого сприйняття форму, зміст, тональність спілкування. Не будучи ні поетом, ні художником, він пише вірші, великі віршовані оповіді, оздоблює їх численними малюнка-ми. Особливо яскраво ілюстровані казки «Топя і Том», «Том і Мума», книжечка-підручник «Роменова географія». Але найцікавішою в цій своєрідній педагогічній спадщині є абетка, укладена спеціально для свого сина, — «Роменова абетка». У листі від 20 листопада 1936 року Г. Епик надсилає перших чотири літери і в подробицях описує свій задум, роз'яснює дуже цікавий педагогічний принцип ук-ладання абетки — поєднання в малюнках предметів названих і неназваних. Таке поєднання мало збуджувати дитячу уяву, спонукати до активного сприйняття не лише літер, а й багатьох понять. Завдяки соловецькій абетці Ромен дуже швидко навчився читати.

У своїх листах із Соловків Г. Епик неодноразово згадує про те, що пише новели, працює над рома-ном. Доля рукописів цих творів невідома. Збереглися лише листи до дружини і сина, казки, вірші і малюнки, написані й намальовані для найдорожчої в світі людини, для маленького Ромена.

Дружина Епіка Віра Мусіївна боялася, що в неї можуть конфіскувати листи чоловіка, а тому збе-рігала їх у своєї подруги. Якось у квартирі тієї доброї і чуйної до чужого горя людини сталася пожежа, і вона кинулася рятувати не своє майно, а листування Г. Епіка. І рукописи не згоріли. У середині вісімдесятих років завдяки літературознавцеві з Дніпропетровська Клавдії Фроловій усі архівні матеріали Г. Епіка були передані на збереження до відділу рукописів Інституту літератури іме-ні Т. Г. Шевченка Академії наук України.

Третього листопада 1937 р. Віра Мусіївна одержала із Соловків таку телеграму: «Здоровий. Цілую тебе, синочка». Яким дивом пощастило Г. Епіку відправити цю останню звістку про себе — теж невідомо. Цього ж дня відбулася одна з найганебніших акцій на честь 20-річчя Жовтневої рево-люції: Г. Епик, як, очевидно, і кожний із багатьох мільйонів репресованих, сподівався на святкову амністію, але був розстріляний разом з іншими в'язнями-українцями, що були на Соловках.

Є й інша версія загибелі Г. Епіка: 4 листопада 1937 р. його нібито разом із Лесем Курбасом, Миколою Кулішем та багатьма іншими в'язнями вивезли на баржі в Біле море і там затопили — теж на честь 20-річчя Жовтня... Проте архівні документи свідчать, що їх усіх було розстріляно 3 листопа-да, того дня, коли родина раділа обнадійливій телеграмі.

Коли проходити центральною алеєю нового Байкового кладовища у Києві, то, поминувши могили Михайла Грушевського і Оксани Петрусенко, кроків за сімдесят праворуч можна побачити скромний пам'ятник, що символізує сімейне поховання Епиків. На невисокому постаменті — скульптурні портрети письменника і його сина Ромена. У цій святій київській землі перепоховано із Печерського кладовища прах улюбленця сім'ї, але не долі, Ромена. Тут же поховано і Віру Мусіївну. Місце похо-вання Григорія Даниловича на Соловках залишається невідомим, напевне, назавжди.

Ось так по багатьох трагічних зламах долі поєдналася — і то лише символічно — ця життєлюбна родина. «Ми будемо найщасливішими людьми в світі...» — вірив до останку Г. Епик. А так небагато потрібно було для їхнього щастя — «жити хоч на край світа, аби разом, аби можна було заробляти на хліб для тебе і синочка...»

Не судилося...

І, немовби гримаса того трагічного часу: навпроти поховання Епиків — могила слідчого, який фабрикував справу письменника...

Немає хлопчика Ромена, давно пішов у небуття той світ, в якому він жив. Та залишилася Ромєнова абетка — жива, сонячна, сповнена доброти й любові. Нехай же ця абетка, доля письменника та його родини послугують новим поколінням юних читачів і їхнім батькам в осягненні великих і складних уроків добра і зла, любові і вірності, трагічності й краси стрімкого і мінливого життя.

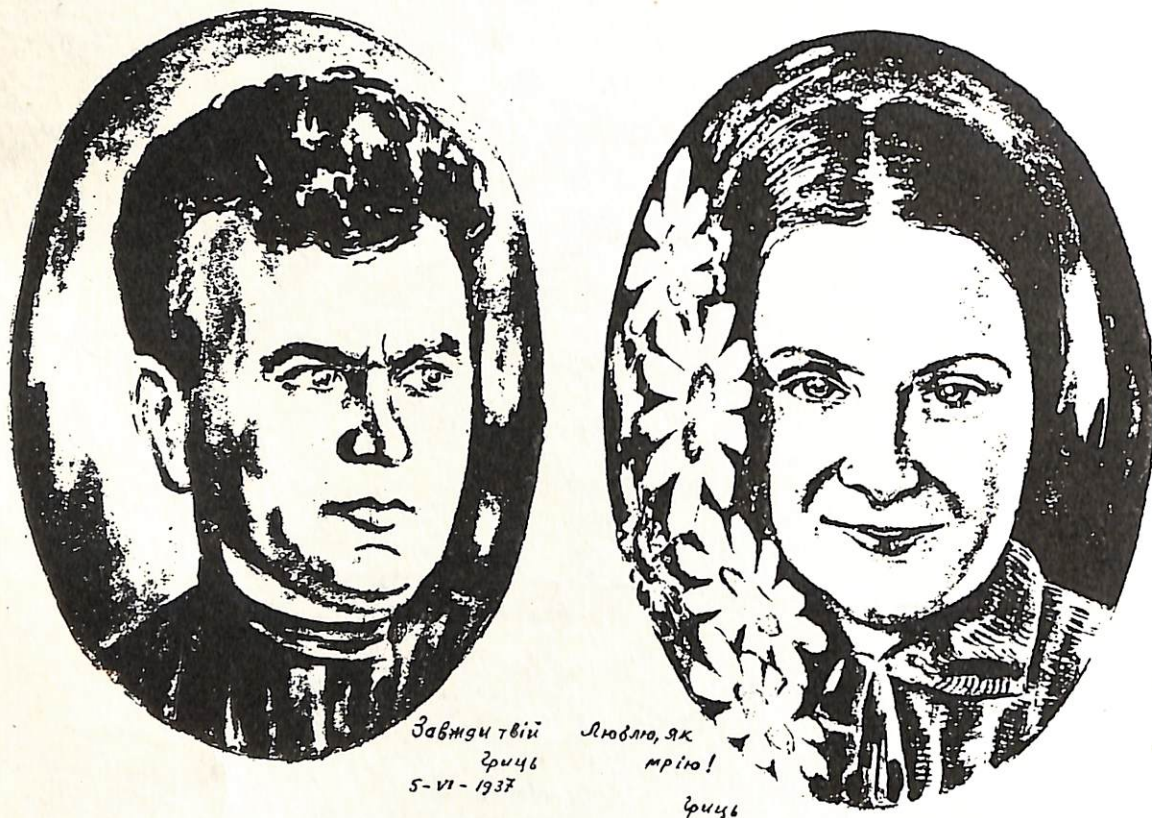
СЕРГІЙ ГАЛЬЧЕНКО

ГОРТАЮЧИ СТОРІНКУ ПО СТОРІНЦІ МОЇ ПОЧУТТЯ

*(Із листів
до дружини
й сина)*

*Драстуй, сину любий,
Сину дорогий,—
Я тебе голублю
У думках своїх.
Сину, любий Ромцю,
Сину мій малий,
Виростає під сонцем,
Таточка люби!
І люби, мій Ромцю,
Матінку свою,—
Я ж тебе, як сонце,
Як життя, люблю!
Драстуй, мій маленький,
Соняшний синок,—
В тата є для тебе
Безліч казок.*

17 грудня 1934 р.

Люба моя дружинонько, рідна, хороша Вірусенько, драстуй!
Драстуй Роменцю — сонце моє! Кожен мій подих скерований до
вас обох, кожний удар серця б'ється разом з вами. Я здоровий,
я живу... [...]

Вірусенько, бережи Ромчика, з нього мусить вирости високо-
талановита людина, я хочу цього, як хочу сам дивитися, як він
буде розвиватися, — це така неймовірна радість — велика-велика,
як світ наш прекрасний, неосяжний.

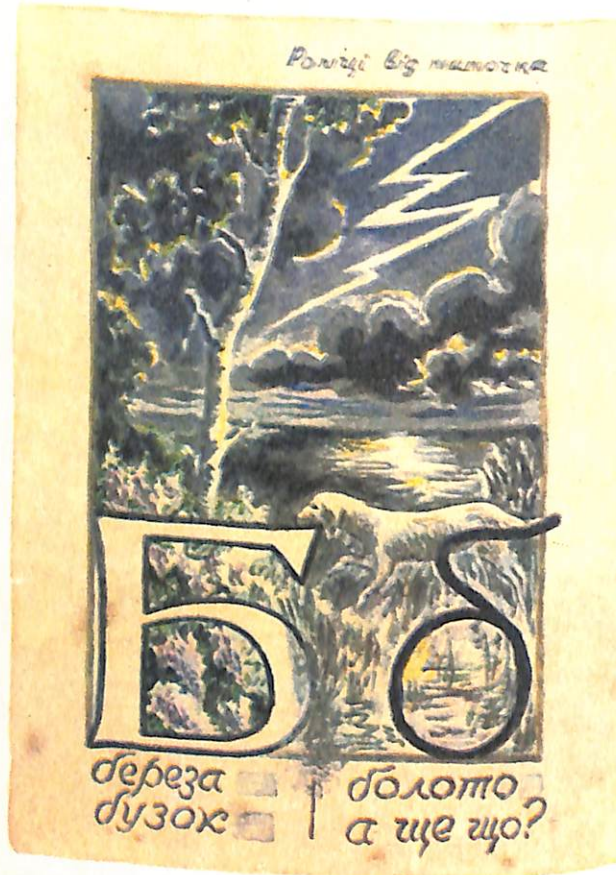
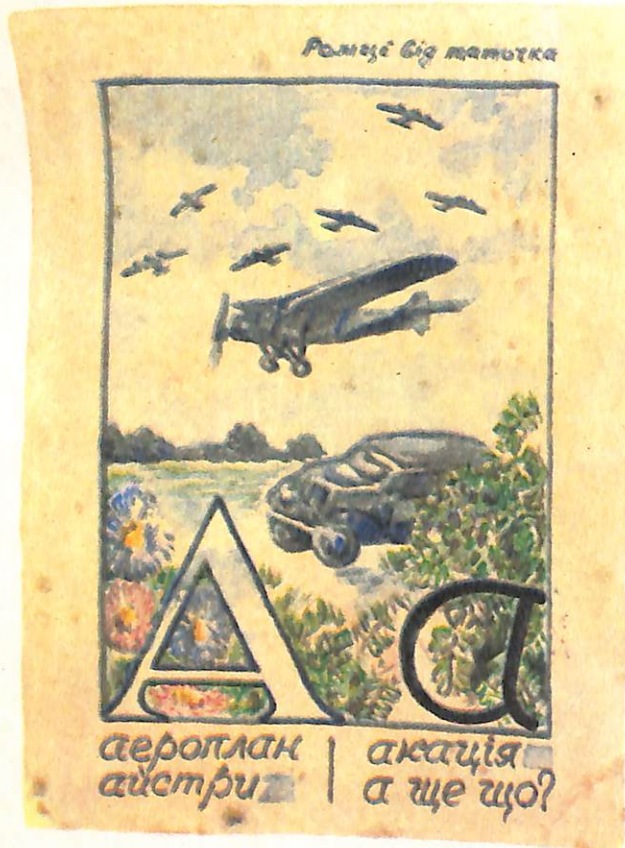

13 січня 1935 р., ранок.

Тут сидючи, я чув голос Ромці, яскраво, чітко так, ніби він
сказав із свого ліжечка, а я стояв біля нього. [...]

...дивитися щодня на таку дитину, як Ромен, — неповторне
щастя, і свідомість того, що я позбавлений цього, тяжко ранив
кожний мій нерв. [...]

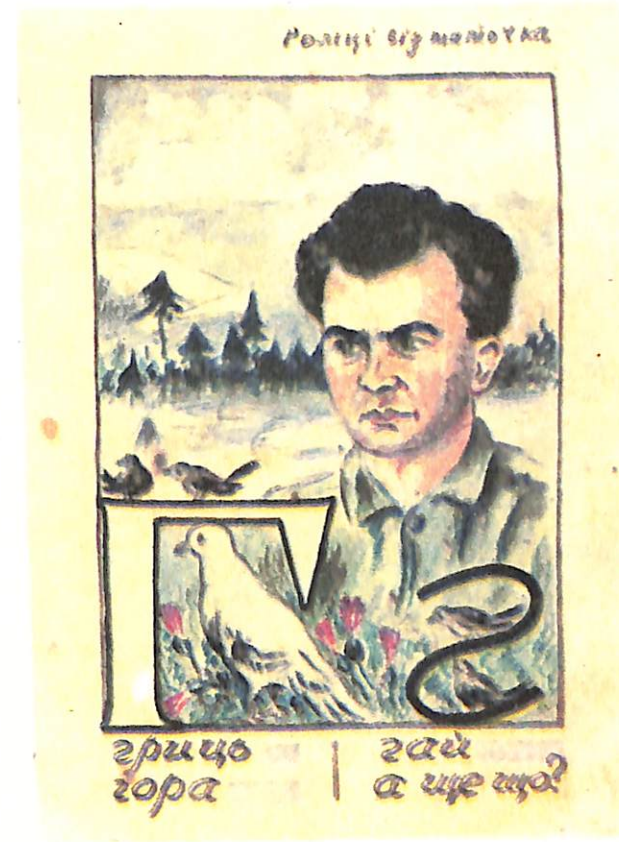
Як же важко після Ромцевої хвороби і моєї історії мусить бути
тобі, моя дорога, моя ніжна, моя єдина Віронько! Кріпись, моя
славна, і ніколи не забувай, що на світі в інших людей бувають
і будуть ще важчі ситуації, ще тяжчий стан...

16 січня 1935 р.

Я раб і поет мого кохання до тебе і пронесу його, моя єдина (гордо і натхненно!), через все життя, як прапор радості. Не було, немає і не буде сили, що здолала б мою любов до тебе і до мого хорошого, милого Роменчика. Як радісно читати про його вимогу віддавати всі листи йому (всі листи і на всьому світі «од таточка»). [...]

...Не забирай себе від Роменчика заради мене, я тебе дуже-дуже прошу. Я здоровий, живу в камері, де і електричне світло, і хороше ліжко, і досить повітря, їм так, як ніколи не їв, двічі п'ю чай і тричі одержую гарячу їжу, а зміниться на гірше — ти ж знаєш, люба, що я знав і голод, і воші, роками і роками спання в мішку, коли замість подушки мені служила

моя шапка,— отже мені нічого не страшно, бо найгірші життєві умови існування будуть кращі, ніж моє життя до 15 років, коли я почав заробляти сам на себе.

Єдина моя турбота про вас... [...]

...Думаю, що можна припустити, що не так довго вже дождати і до кінця моєї справи. І це добре і для мене, і для тебе, бо ніщо так не стомлює, як невідомість, неясність. Легше пройти найважчу дорогу, коли ти знаєш, куди лежать твої горизонти, і найважче шукати ту дорогу з зав'язаними очима. Передай листом твою і Ромцеву картку. Я дуже хочу глянути на вас. [...] Жаль і мені, люба Віронько, кожної хвилини, що я її потратив не на тебе, але я знаю, що серце моє гаряче любов'ю до тебе і не вичахне, доки не перестане битися.

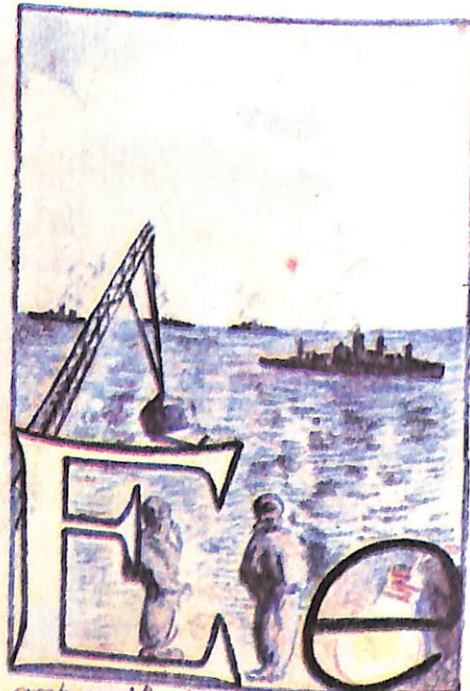

Ромці біз пам'ятка

дзвіночки | драбина
дорога | а ще що?

Ромці біз пам'ятка

епронівці | електрика
ескадра | а ще що?

25 січня 1935 р.

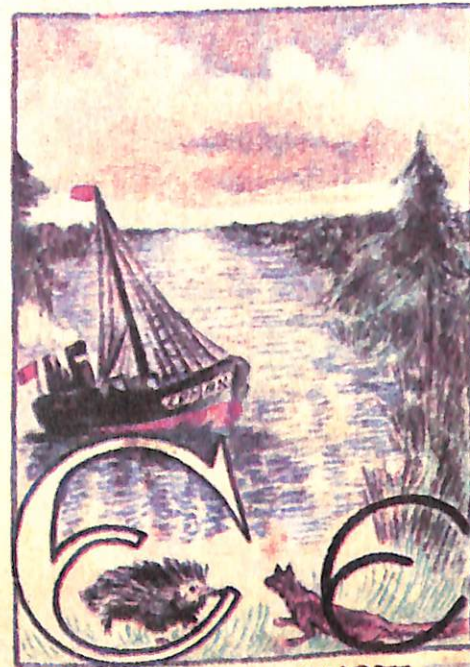
Люба Ромця, драстуй. Оце тобі таточко намалював качечку з дітками, рибку і рака. Таточко хотів і краще намалювати, та не зміє. А ти, любий синочку, слухайся мамочку і намалюй мені сонечко, а мамочка покладе його в лист і воно прийде до мене. Я дуже-дуже чекаю.

7 лютого 1935 р.

Люба моя! Посилаю синочкові казочку («Тона і Том»)... Вона дуже слабенька, але ж тут є всі Ромцеві радощі. Писати на його вік дуже трудно, а який з мене поет — ти сама бачиш і знаєш — не писав же я (слава Богу) віршів ніколи...

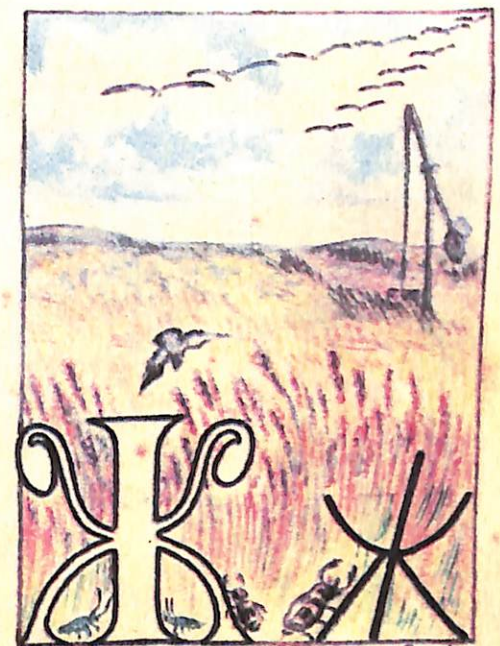

Ромці біз пам'ятка

"Ермак" | енот
Енісей | а ще що?

Ромці біз пам'ятка

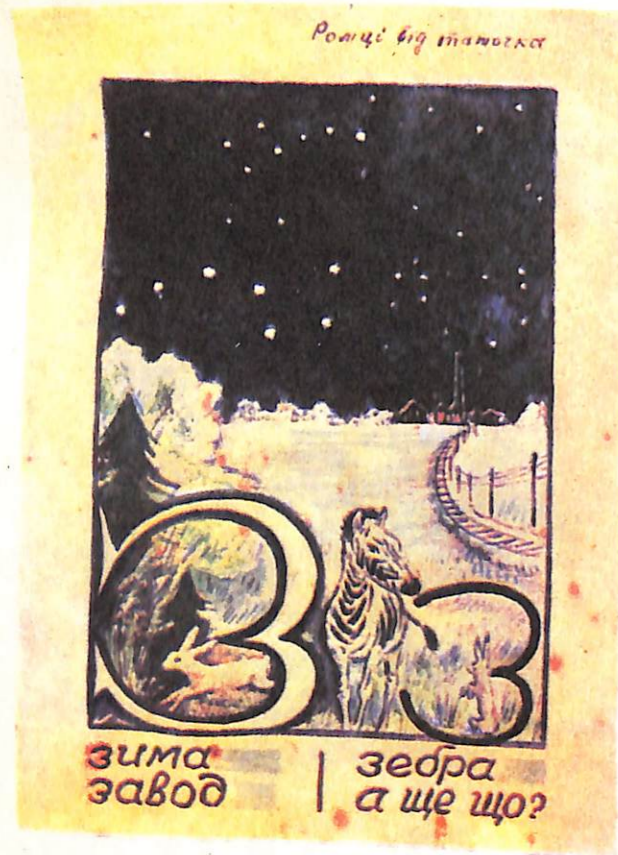
жито | журавлі
жайворонки | а ще що?

8 березня 1935 р.

Мила моя дружино, любий мій Ромцю! Вітаю вас, мої славні. [...] Психологічно, морально, емоційно найшов спокій. Життя люблю так, що не хочу і не можу вірити в свою смерть, — ідея життя в мені така могутня, що я загалом не можу вірити ні в яку смерть. [...]

...Я згадую, як було мені тяжко, коли 1907 року я бачив, як заарештовували батька, як я тоді страждав і плакав без батька — а я ж не знав від нього ніякої любові, ніякої ласки. Тому добре, що Ромця ще малий і що можеш спокійно сказати: «Тут живе таточко». Пиши про милу Ромцю, записуй все, що він говорить, — це для нього, як виросте, буде найкраща спадщина...

13 березня 1935 р.

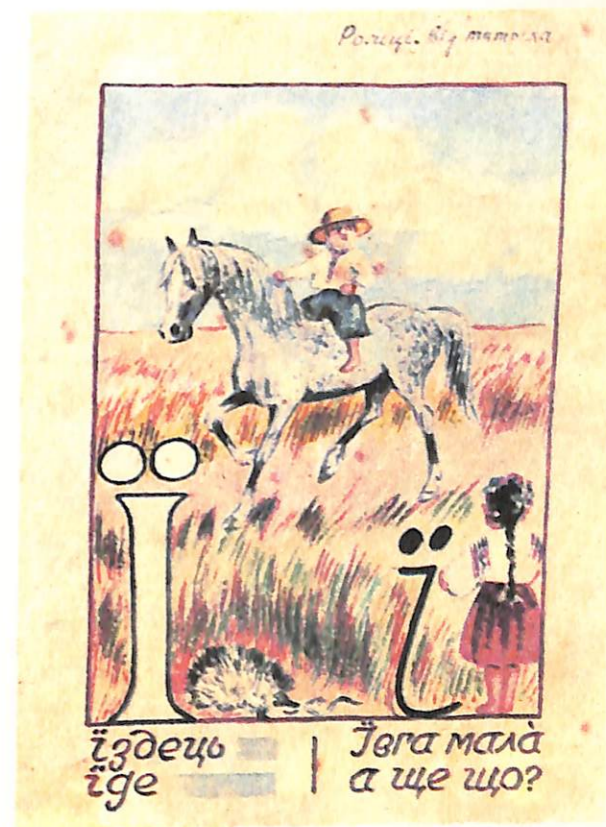
Люба моя, драстуй. Вітаю тебе, вітаю любого синочка і бажаю вам щастя й долі. Звісно, я страшно скучив і за 2 години з вами віддав би половину свого життя. [...]

...Що буде і як буде — не знаю, але якби було так, щоб ми були разом, — більшого б я нічого й не хотів. [...]

Бережи Ромцю. Його «таточко» — мене страшенно хвилює. [...]

...Бережи, рідна, бережи його! Про мене думай філософськи: уяви, що за ці 3 місяці я міг потрапити і під трамвай, і просто застудитися і витягтися, а тут, бачиш, живу. [...]

Поцілуй 20/III Ромцю за мене, купи йому щось і скажи, що передав таточко (20/III — 1935 р. — 2 роки Ромену. — Прим. упоряд.)...

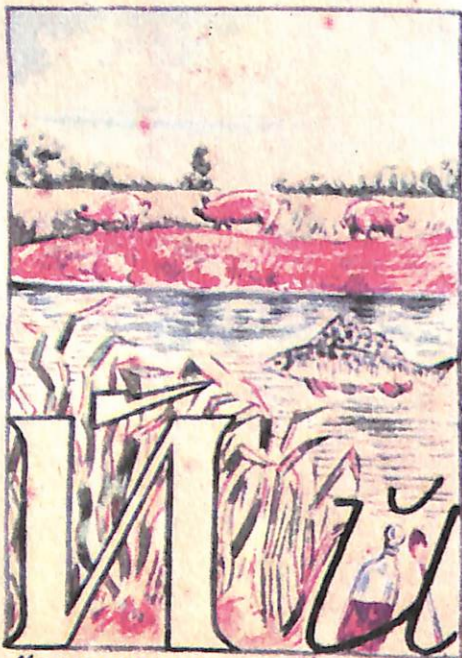
25 березня 1935 р.

Люба моя Віронько! Гортаю сторінку по сторінці мої почуття до тебе, мою безмежну любов і бачу: я на колінах перед тобою, перед Ромцею, перед вами, мої милі, дорогі, рідні, — всі дні стояв і буду стояти, хоч би я прожив і 100 років. [...]

...Син! Яка це радість, яке щастя! Я часто і до тебе, і до Ромці стримував свої почуття великої любові — я жив так, що боявся радості, соромився — точніше. Це було і до тебе, і до Ромці. Я боявся бути смішним — бо радість була така велика, що коли б я її всю одкрив — я б плакав, як дитина. [...] ...ти зробила все, що могла, для мене! Од першої зустрічі під сонцем я візьму вас, мої любі, на руки і понесу

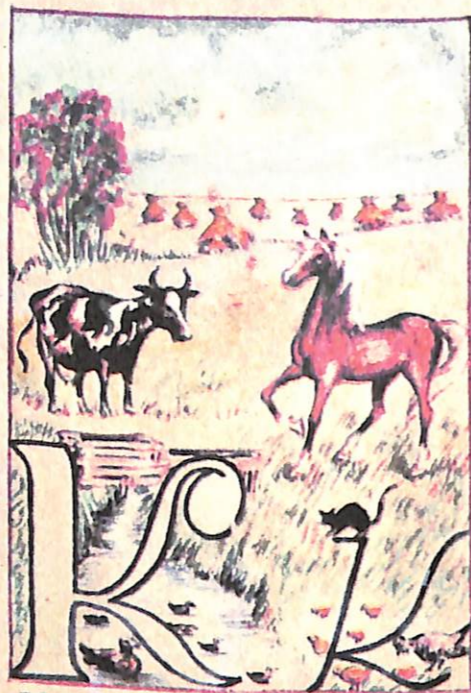

Ромці від таточка

їоркишири | їорж
їодорослі | а ще що?

Ромці від таточка

калина | коритто
криниця | а ще що?

до щасливого життя, до справжнього сонця, радості. Наше життя буде найщасливішим життям на землі. Я це знаю, вірю в це. [...]

Бережи Ромцю, моя люба, прошу тебе всім серцем — не вдар його ні разу: коли я бачив десь, що б'ють дітей, мені завжди ставало зле.

1 квітня 1935 р.

Ти і Ромця є — значить, для мене більше нічого не треба. Якби я і 20 років не був біля тебе, то знай, моя рідна, що в моїх думках крім тебе і сина нічого і нікого не буде.

Цілую тебе, моя радість велика, цілую мого славного «Григоровича» і бажаю вам бадьорості і щастя.

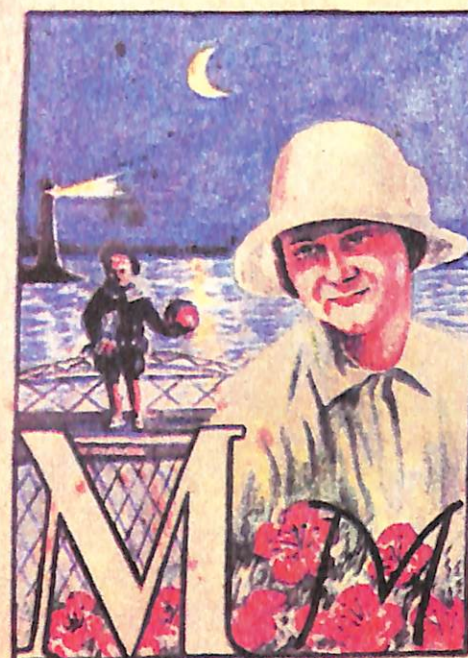

Ромці від таточка

літо | літера
ліс | а ще що?

Ромці від таточка

місток | мяч
моряк | а ще що?

8, 11 квітня 1935 р.

Безмежно радий, що побачив Ромцю. Як він змінився, виріс. Ромця упізнав мене, але видно було — дуже соромився. [...]

Ще і ще раз, моя люба, ціную твою виключну енергію: ти, моя слава, врятувала синочка вдруге — не хочеться думати, щоб лихо ще заглянуло. [...]

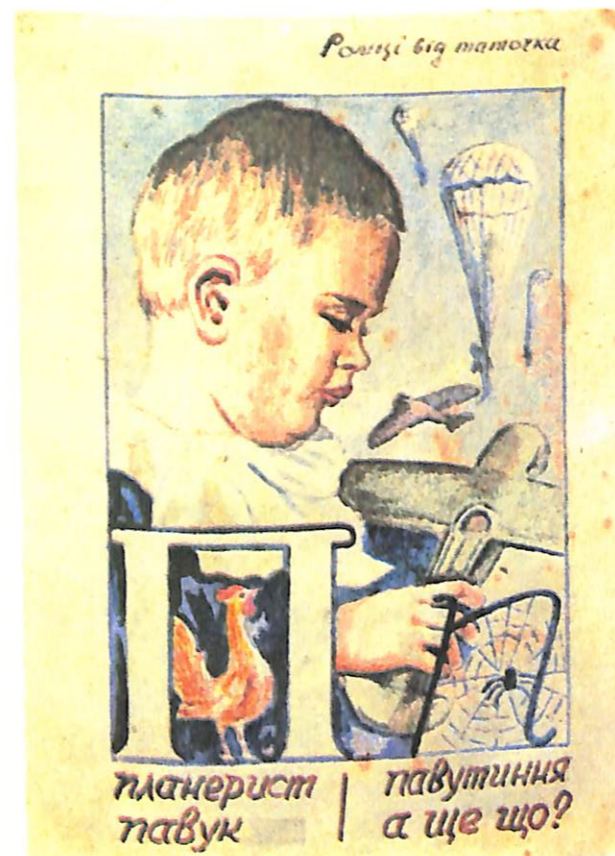
Я нічого не знаю про умови, в яких я буду, — можна сказати тільки, що вони будуть нелегкі, але я ще раз кажу, рідна, що мене нічого не лякає.

29 квітня 1935 р.

...Не знаю, може, поїду й сьогодні і через це хочу ще раз сказати вам, мої славні, мої рідні, кілька слів. Ще теплінь твоїх вуст твій — так близько, так ніжно теплює моє життя... [...] Я вірю в наше радісне майбутнє... [...]

Отже, рідна моя, не кажу «прощай», — це важке слово, я їду не назавжди від вас, кажу — щастя тобі, мій друже дорогий, кажу — радості і здоров'я тобі, мій любий сину, кажу — бадьоро-дорога Ксяй, кажу, що я, моя рідна, ще буду жити довго, любити вас, радіти нашим спільним життям.

3 травня 1935 р.

...Ромцеве фото надзвичайне. Якщо ти зможеш дістати негатив і зберегти його або надрукувати з нього картки на хорошому папері — це буде дуже добре.

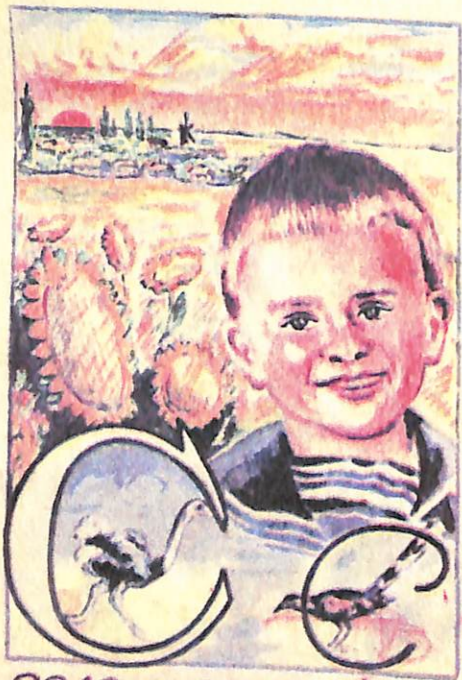
Таке фото удається дуже рідко... [...]

...Од Ромці, од одного погляду на нього — велика радість. Ти дала мені такого славного, такого милого сина — любов моя до тебе росте з кожною хвилиною.

Люблю тебе, люблю Ромцю, люблю вас над усе і буду зубами битися за свою волю...

Ромці їд таточку

село соняшній синочок
спетт | а ще що?

Ромці їд таточку

тумба такої
тротуар | а ще що?

1 вересня 1935 р.

...Який я щасливий, що у нас є він — дорогий милий синочок. Ромцю, любий таточко приїде до тебе і привезе зайчика. Рости, синочку, і слухай, і люби мамочку-ласкавочку. Ромцю любий, таточко цілує твої очки, а ти поцілуй міцно-міцно мамочку-ласкавочку.

2 листопада 1935 р.

Малюнки Ромешки дуже гарні. А яка у нього вже велика лапка! І сам він великий. Ти якось запитувала: чи впізнав би Ром-всіх однаково, і тоді б я знайшов його з першого погляду, я слі-пий би знайшов його. [...]

Щовечора, лягаючи спати, кажу тобі і Роменчикові добраніч і

Ромці їд таточку

учень | україночка
урожай | а ще що?

фура | факел
фіалка

завжди-завжди цілую вас, мої любі, мої єдині, мої славні і сум-ні. [...]

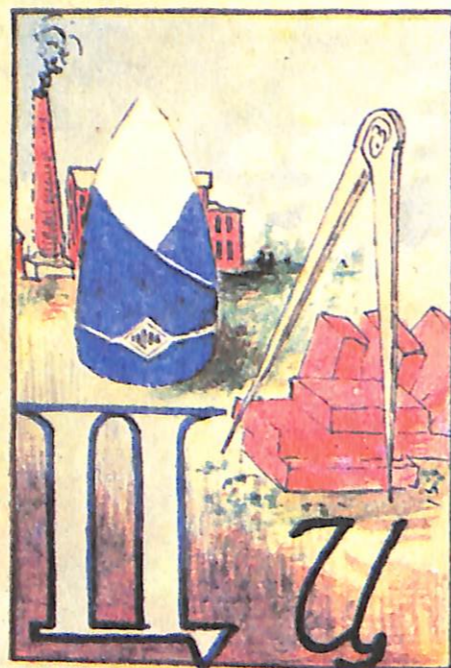
...Я дуже хвилювався, що не можу тобі писати хоч стільки лис-тів, як писав, але крім зайвої зморшки це нічого не дало. [...]

Якусь надію на 20-річчя і я маю, але як воно буде — побачи-мо... Ув'язнені і їхні родини про це говорять, але, певне, ніхто ні-чого не знає, доки не буде офіційної постанови уряду, — од того дня буде ясно. Будемо сподіватися, що нам з тобою ця річниця принесе полегшення. Мій ідеал, як і твій, дуже маленький: жити хоч на край світа, аби разом, аби можна було заробляти на хліб для тебе і синочка, а жити ми можемо і в землянці. Нам з тобою буде добре скрізь, скрізь і завжди, Вірусенько, ми будемо най-щасливішими людьми в світі. [...]

Бережи себе, бережи синочка, — нас на Землі троє.

хатина | хліб
хустина

цукор | циркуль
цегла

20 листопада 1936 р.

Із цим листом надсилаю 4 початкових літери Роменчикової абетки. Виходить гарно, мило... [...]

Ромцю любий, татусь посилає тобі абетку, а ти люби мамочку-ласкавочку, слухай мамочку і ніколи не гнівайся на неї... Абетка зветься так: «Роменова абетка», і до кожної літери малюнок. До слів Ромця теж буде звикати і так само непомітно вивчить літери... Я страшно радий, що можу взяти хоч таку участь на перших кроках Роменчикової «науки»... [...]

Сьогодні я радію більше, ніж Ромця. З цим листом посилаю чотири перших літери Роменчикової абетки. Я уявляю, яка радість буде для Роменика. На кожну літеру буде 4—5 малюнків, а слів буде три. «А ще що», — Ромця мусить угадати сам і написати мені. Загалом це мене дуже цікавить: чи розбереться він сам. На «В» дано: Вірочка, вазон, вікно, а те, що там ще є: вишні, во-

чайник | чайки
черевичок

шассі | шалбаум
шитшина | а ще що?

лошки, виноград, — нехай знайде сам. Якщо не зможе (бо малюнок дуже мініатюрний), ти йому одгадай, — це не пошкодить, разом з літерами він буде вивчати і цілі слова. На «Г» дано три слова, а горобчиків, голуба і гвоздику нехай сам шукає і одгадає. На «А» — навмисне я лишив автомобіль, авто, на «Б» — Ромешка мусить знайти: блискавку, бузок і ім'я нашої собаки. Вона, правда, не зовсім біла, але поясни йому, що це тому, що вночі. Кожна літера, таким чином, ще буде Роменчикові і загадкою, а те, що воно зроблено у фарбах, аквареллю і зі смаком, буде розвивати смак і у Ромці, до речі, він же дуже уміє малювати, точніше, любить малювати. Краще показуй йому не при електриці — фарба губить колір. Літери будеш розрізати по лінії (краще під лінійку гострим ножем), купи Ромці від мене альбом невеликий, але не менше як на 34 сторінки. Літер буде 32, але ще буде початок абетки, назва «Роменова азбука» — це буде карнавал

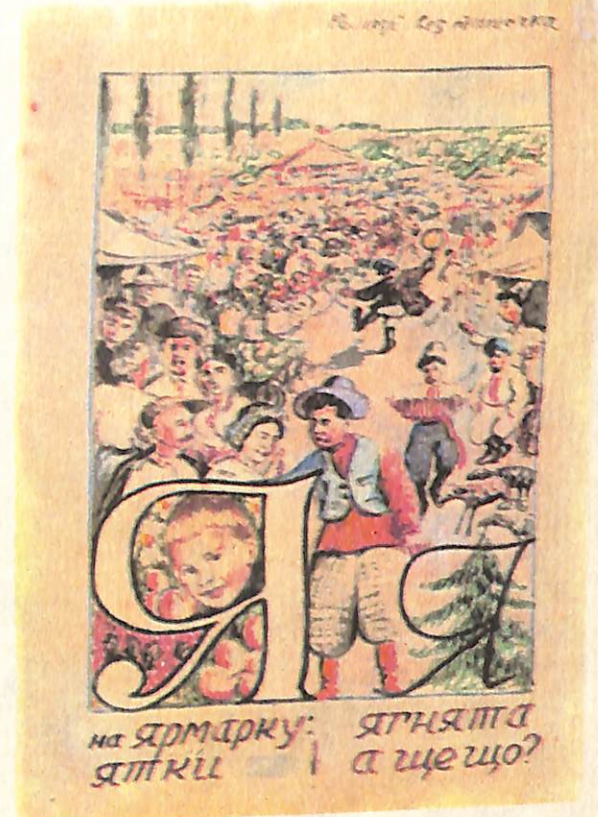
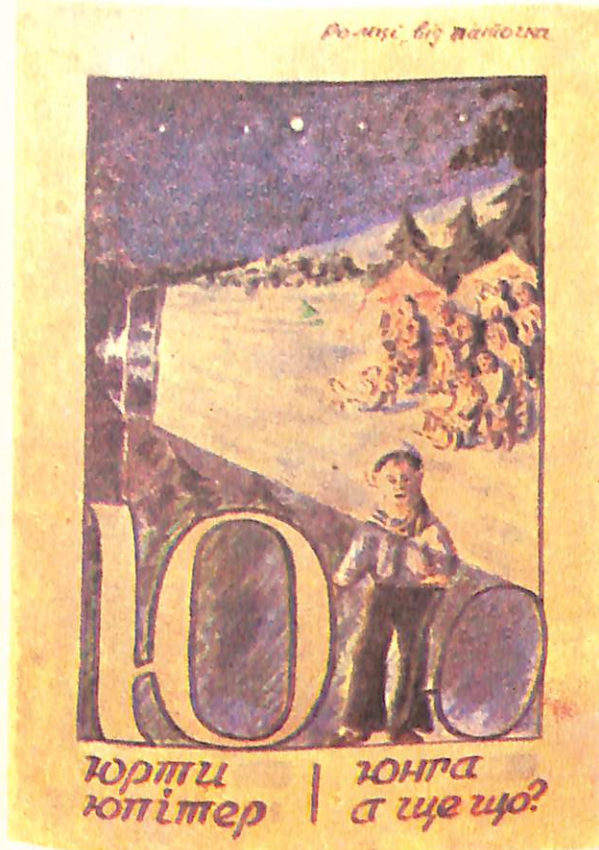

літер, тільки не «азбука», — я описався, — а «абетка», і ще щось придумаю як кінцівку, — отже, 34 сторінки. Літери-малюнки найкраще акуратно будеш, Ксяенько, наклеювати гуміарабіком, найкраще вибирати колір альбома нейтральний, — сіренький, беж, ще щось в цьому роді — і невеликий (альбом) форматом. Якщо пощастить довести до кінця — у Ромці буде чудесна абетка.

29 листопада 1936 р.

Роменчикова абетка йде далі, з цим листом посилаю ще 4 літери «Д», «Е», «Є» і «Ж». На «Є» дуже трудно було підібрати слова, — немає їх, через те такий і малюнок. Речі в ньому такі: річка Єнісей, льодокол «Єрмак», тварина єнот і тварина ехидна...

Як хочеться вже знати, що одержала ти перші 4 літери, як це сприйняв синочок. Хочеться, щоб Ромця мав усю абетку, а після цього буду робити йому альбом про різні країни, тварини, людей, — це буде дуже інтересно.

3, 4 березня 1937 р.

...Боже ж мій, Боже, як мені хочеться, щоб швидше минав час і щоб я мав можливість виховувати мого любого, славного синочка. Це ж скоро-скоро Ромці нашій коханій 4 роки. [...]

...Боже, Вірусиночко, як мені тяжко без тебе, без синочка. [...] Метода, що її Ромця застосував до вивчення абетки, просто прекрасна.

...Сьогодні уже купив марок для відправки Роменової географії. Я вже молю і буду молити всіх богів за те, щоб вона дійшла до синочка, — це ж йому буде «науки» років на три; багато хороших кольорових малюнків, хороше я переписав, багато звірів...

23, 24 березня 1937 р.

...У мене бувають почуття, тяжчі від думки про власну смерть,— це тоді, коли я знаю, коли я думаю, що тобі, самотній, тобі, людині, тобі, ніжній мамі, буває важко і у світі немає людини, жодної людини, яка б зіграла тебе і заспокоїла. [...] Доки ти є, є наша синьочка Ромця, доки ти мене любиш, Вірусенько, я буду завжди і в найтяжчих умовах — бадьорий. Любов до тебе осмислює існування, надії на життя, турботи про тебе і про Ромцю (щоб життя його склалося нормально) зобов'язують мене насамперед берегти своє здоров'я, лишатися для вас здоровою людиною.

Соняшного снізка, мамозку
 нашу любов - Вітаю з днем
 народження! Бажаю сил
 і спокою!
 Ваш татозко.

20/2-37.

З Д О Р О В И Й

Ц І Л У Ю Т Е Б Е

С И Н О Ч К А

Телеграма, одержана в день розстрілу — 3 листопада 1937 р.

Е71 **Епiк Г. Д.**
«Роменова абетка» з Соловкiв: Для мол. та серед. шк. вiку / Упоряд. та передм. С. А. Гальченка; [Худож. оформл. I. М. Гаврилюка].— К.: Веселка, 1993.— 30 с.: iл.

ISBN 5-301-01590-7

Оснoву цiєї незвичайнoї книжки склала абетка, яку в соловецьких таборах придумав i намалював для свого маленького сина вiдомий український письменник Григорiй Епiк, безвинно розстріляний у 1937 році. Розповiдь про трагiчну долю родини письменника, рядки його листiв постають вражаючим уроком добра i зла, вiрностi й любовi.

Е 4803640201—054 БЗ—37—16.92.
206—93

ББК 84Ук7

Літературно-художнє видання

ЕПІК
ГРИГОРІЙ ДАНИЛОВИЧ

«Роменова абетка»
з Соловків

Для молодшого
та середнього
шкільного віку

Упорядкування та передмова
Гальченка Сергія Анастасовича

Художнє оформлення
Гаврилюка Івана Михайловича

Технічний редактор
Ф. Н. Резник

Коректор С. В. Гордіюк

Здано на виробництво 28.09.92. Підписано до друку 09.12.92.
Формат 84×108^{1/16}. Папір офсетний № 1. Гарнітура тип
«Таймс». Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 3,36. Умовн. фарб.-
відб. 14,28. Обл.-вид. арк. 1,97. Тираж 50 000 пр. Зам. 2—2694.

Видавництво дитячої літератури «Веселка»,
254655, Київ, МСП, Мельникова, 63.

Головне підприємство республіканського
виробничого об'єднання «Поліграфкнига»,
252057, Київ-57, Довженка, 3.

В КОМЕНДАТУРУ Г. П. У. У С. С. Р

Прошу прийняти передачу арештованному

Гр. ДОН Ріккі

Опись вещей и продуктов:

1. Кожаний гаманець з грошима
2. Будинок в місті Хмельницькому
3. Супроводження до міста Хмельницького
4. Супроводження до міста Хмельницького
5. Супроводження до міста Хмельницького
6. Супроводження до міста Хмельницького
7. Супроводження до міста Хмельницького
8. Супроводження до міста Хмельницького
9. Супроводження до міста Хмельницького
10. Супроводження до міста Хмельницького

Кто передаст (подпись)

1934 г.

РАСПИСКА

Передачу принял полностью арестованный

Гр. ДОН Ріккі
(фамилия разборчиво)

Подпись Гр. ДОН Ріккі

31/11 1934г

1934 г.

Сделано на ком. Удмурт. нар. комиссариате